

pravila primjenjivanja kriterija za uključivanje i skidanje s popisa.

Patrick Guillaumont je napisao poticajnu, dobro argumentiranu knjigu o najnerazvijenijim zemljama. Nitko nije bolje kvalificiran da uvjeri Ujedinjene narode da poprave određene nekonzistentnosti. Stoga nam je drago čuti da se upravo piše priručnik uz ovu knjigu: u njemu će se govoriti o korištenju niskog ljudskog kapitala i visoke osjetljivosti kao glavnih kriterija kako bi se još konkretnije alocirala međunarodna pomoć zemljama u razvoju da izbjegnu zamku siromaštva. Ako bi u bližoj budućnosti indeks osjetljivosti uključivao i kapital okoliša, ovaj pristup (koji se zagovara i u ovoj knjizi) bi mogao uvelike doprinijeti i drugim velikim izazovima našeg doba, kao što su napori međunarodne zajednice da se klimatske promjene ublaže i da im se mi prilagodimo - te na taj način pomoći da se izbjegne i klimatska zamka.

Udo E. Simonis

fra Luka Markešić
SVETI FRANJO ASIŠKI - viđenje,
nasljedovanje i štovanje. U povodu
800 godina nastanka Franjevačkog reda
1209.-2009.
Franjevačka teologija Sarajevo, Sarajevo,
2010.

Teško je naći sveca u Katoličkoj crkvi koji je svojim vlastitim životom i iz toga proizišlim odnosom prema Nadnaravnome i prema drugim ljudima – svejedno kojega oni vjerozakona i svjetonazora bili – kao i svojim odnosom prema okolišu i Svemiru, prema biljnome i životinjskome svijetu, uspio ne samo skrenuti pozornost znati-

željnika nego i mijenjati svijet i odnose u njemu kao što je to činio sveti Franjo Asiški (1182-1226). U sveukupnome svom djelovanju bio je, rekli bismo, čovjek modernoga doba; veliko je značenje pridavao stvorenome svijetu u kojem živimo te ga možemo smatrati začetnikom modernoga shvaćanja ekologije. Osim toga, želio je i, što je jako važno, uspio potaknuti unutarnju obnovu Rimokatoličke crkve, vratiti pozornost crkvenih poglavara na početke kršćanstva, na nauk Isusa Nazarećanina. Osim što je bio čovjek istinske kršćanske vjere, a samo je zapravo tako i mogao mijenjati Crkvu i svijet, bio je i čovjek koji je promovirao ekumenizam i, povrh svega, međureligijski dijalog. Radio je na tome u vremenima koja nisu bila za dijalog, posebno ne u 13. stoljeću, u razdoblju opsežnih i žestokih križarskih ratova vođenih protiv islamskih zemalja radi očuvanja od muslimanskoga zaposjednuća mjestâ u Svetoj zemlji u kojima je živio i djelovao Isus Nazarećanin. Nakon Franjine smrti te su velike vrijednosti na kojima suvremeno čovječanstvo jedino može opstati – unutarnja religijska preobrazba svjetskih religija i prihvaćanje modernoga sekularnog svijeta, ekumenizam i međureligijski dijalog - nastojali promovirati i u životu provoditi njegova redovnička braća i sestre – franjevci podijeljeni u tri skupine: mala braća, konventualci i kapucini i sestre franjevke Klarise. Od 13. stoljeća pa sve do danas, a posebno u Bosni, u koju dođoše 1291., započevši svoje djelovanje na njezinome istoku, u mjestu Srebrenica (odatle i ime provincije: Bosna Srebrena) franjevci su, proizlazeći iz naroda kojeg su pastorizirali, svojim djelovanjem mijenjali bosanske ne samo duhovne, nego kulturne, društvene i političke obzore.

Knjiga SVETI FRANJO ASIŠKI - viđenje, nasljedovanje i štovanje. U povodu 800 godina nastanka Franjevačkog reda 1209.-2009., autora fra Luke Markešića¹, obaseže 404 stranice i pored *Predgovora* (5-10), *Kratica* (11-12), *Kazala osobnih imena* (395-400), ima još četiri zasebna i tematski podijeljena poglavlja (dijela). U prva tri poglavlja govori o Franjinoj duhovnosti uopće, zatim o toj duhovnosti u životu i djelima starih bosanskih franjevaca – Divkovića, Margitića, Lastrića, Kneževića – te o naravi i ulozi drugoga i trećeg red brojne franjevačke zajednice. U četvrtom dijelu autor donosi Pravila Reda Manje braće i Pravila Svete Klare kao i tekstove nekoliko velikih suvremenih franjevačkih pisaca: fra Julijana Jelenića, fra Ignacija Gavrana, fra Tomislava Šagi-Bunića i fra Richarda Rohra. Osim toga u knjizi se nalazi i posebno kraće poglavlje *Panorama* u kojem se autor osvrće na franjevce u svijetu, na njihovu ulogu kod Hrvata te uz to donosi također *Kronologiju povijesti Franjevačkog reda i Bosne Srebrene* (379-388) kao i *Kronologiju života sv. Franje Asiškoga* (389-394). A tema knjige je, kako to u podnaslovu navodi sam autor, „Franjo Asiški, univerzalni svetac Katoličke crkve

1 Fra Luka Markešić (Proslap kraj Prozora, BiH, 23. 12. 1937) profesor je na Franjevačkoj teologiji u Sarajevu, na kojoj predaje od završetka teoloških studija u Sarajevu i Ljubljani (1972). Osim toga obnašao je dužnost provincijala Bosne Srebrene (1982-1991) te bio urednik časopisa *Bosna Franciscana*. Do sada je, osim ove, objavio i sljedeće knjige: *Crkva u smaoupravnom socijalizmu* (1986), *Slučaj Bosna* (1995), *Crkva Božja* (2005), *Izgradnja Crkve prema Prvom pismu Korinćanima* (2006), *Čovjek u Božjoj budućnosti* (2007), *Čovjek u Božjoj milosti* (2008), *Čovjek u misteriju Boga* (2009) i *Kako živjeti zajedno* (2009).

i znamenita ličnost čovječanstva, prikazan također u bosanskom fokusu viđenja, nasljedovanja i štovanja“ i to u duhu „Franjinog načela konkretnog življenja evanđelja Isusa Krista u povijesti svijeta *prostorno i vremenski – secundum loca et tempora*“.

U *prvome dijelu* fra Luka govori o sv. Franji Asiškom kao svecu za svako vrijeme te o njegovu iskustvu svijeta. Međutim, posebnu pozornost posvećuje sv. Bonaventuri (1221-1274), franjevcu, jednom od najvećih skolastičkih filozofa i teologa, koji u okviru svoje teologije smješta život i djelovanje sv. Franje, ali i nauk Crkve. Autor u tom dijelu obrađuje dosta važne teme suvremene teološke misli - značenje Marije u Svetome pismu, tradiciji i učiteljstvu, njezino značenje u Franjevačkom redu, zatim suvremena Franjina aktualnost. U drugome dijelu ovoga poglavlja osvrće se na život i djelo sv. Klare Asiške, na redovnice u našim područjima kao i na cjelokupni Franjevački svjetovni red (FSR).

Drugi dio autor započinje govorom o odnosu bosanskih franjevaca i sv. Franje Asiškog te se potom osvrće na bosansku dinastiju Kotromanića, na dolazak franjevaca u Bosnu, zatim na franjevce Bosne Srebrene i njihovo putovanje kroz povijest, na viđenje, nasljedovanje i štovanje sv. Franje Asiškoga u tradiciji bosanskih franjevaca, donoseći pritom, kao potvrdu toga štovanja, ulomke iz propovijedi fra Stipana Margitića i fra Filipa Lastrića.

Treći dio fra Luka posvećuje djelovanju bosanskih franjevaca u prošlosti i danas, a to znači prikazuje ih u njihovoj ulozi u evangelizaciji, u socijalnome radu i u dijalogu s drugima. U tom dijelu govori o značenju koje je u Bosni, ali i izvan njezinih granica, za „narod puka slovinskga“, imalo djelo fra Matije Divkovića (1563-

1631) „Nauk karstjanski“, zatim se osvrće na spise „bogoljubnog bogoslovca“ fra Stipana Margitića u kojima su iznesena vjerna svjedočanstva o snazi kršćanske vjere te velike i iskrene pobožnosti bosanskih katolika. U tom slijedu važnih bosanskih franjevac nalaze se fra Antun Knežević i njegova teologija oslobođenja koju fra Luka uspoređuje sa suvremenom teologijom oslobođenja ističući u posebnome članku važnost dijaloga koji u Bosni promoviraju bosanski franjevci, zatim se osvrće na djelovanje fra Mate Delivića i fra Marijana Bogdanovića, što će autoru poslužiti da se u završnom dijelu ovoga poglavlja pozabavi ulogom redovništva u Crkvi i svijetu, kao i crkvenošću samih redovnika, a što se posebno ogleda u njihovoj vjernosti i poslušnosti Evanđelju.

U četvrtom dijelu fra Luka donosi više različitih priloga, među kojima je potrebno spomenuti *Pravilo reda Manje braće*, zatim *Oporuku sv. Franje* i njegovu nezaobilaznu *Pjesmu bratu suncu* ili *Pohvalu stvorova*. Tu je i *Pravilo sve Klare* kao i njezina *Oporuka*, zatim *Molitva sv. Franje pred raspelom u crkvi sv. Damjana* kao i *Molitva pape Ivana Pavla II. sv. Franji*. Da bi čitatelji uistinu mogli saznati što su sve bosanski franjevci učinili u području evangelizacije, socijalnoga rada te posebice na području dijaloga, autor donosi tekstove o veoma bitnim stvarima koje se tiču Bosne, pa u tom smislu možemo čitati posebna poglavlja iz djela fra Julijana Jelenića (Vjerovjesništvo i sjedinjenje crkava, Duhovna pastva, Socijalno i političko polje), fra Ignacija Gavrana (Bosanski krstjani, Ciljevi i oblici franjevačkog djelovanja u Bosni, O svećeničkom udruženju „Dobri pastir“) te, što je jako zanimljivo, i posebna poglavlja iz djela fra Tomislava Šagi-Bunića koji govo-

ri o Franji Asiškome u povijesti hrvatskoga naroda i fra Richarda Rohra koji promatra sv. Franju kao proroka u postmodernističkom svijetu.

U posebnom poglavlju pod naslovom „Panorama“ fra Luka govori o franjevcima ili Redu Manje braće u svijetu i njihovim različitim zajednicama, zatim o ulozi franjevaca u Hrvata i posebno franjevaca Bosne Srebrene.

Na kraju knjige autor donosi kronologiju povijesti Franjevačkoga reda i Bosne Srebrene čime je njihov rad moguće stavljati u kontekst vremena i prostora gdje su i kada su i u kojim povijesnim okolnostima djelovali. Tu je i neizostavna kronologija života sv. Franje iz koje je moguće iščitavati povijesne, duhovne, političke, vojne prilike vremena u kojem živio sv. Franjo i vidjeti što je u tim vremenima velikih vojnih pohoda kršćanskih zemalja na islamske zemlje (tzv. Križarskih ratova) značilo ići islamskim osvajačima i nuditi međureligijski dijalog. Vrijednost ovoj knjizi dodatno daje i dobro uređeno kazalo imena. Potrebno je na kraju ovoga prikaza kazati da knjiga fra Luke Markešića predstavlja uistinu novi način promišljanja značenja sv. Franje i sv. Klare, njihovih ličnosti i njihova djelovanja kako u vremenima kada započinju svoje djelovanje tako i tijekom povijesti i danas, i to ne samo u zemlji gdje su započeli svoje djelovanje nego posebno u Bosni. Ova nam knjiga pokazuje koliko su vrijednosti koje je sv. Franje promovirao kroz svoju vjeru u Boga i privrženost Rimokatoličkoj crkvi, te slijedom toga kroz svoja shvaćanja važnosti održavanja dobrih odnosa prema bližnjemu i siromašnome, prema okolišu u kojem živimo i koji nas okružuje, snažno ukorijenile u našim krajevima zahvaljujući upravo fra-

njevcima koji na ovim našim prostorima djeluju više od 800 godina, a što se posebno odnosi na bosanske franjevce. Kao jedan od tih bosanskih franjevaca koji su svojim djelovanjem, svojom živom vjerom u Boga i svojom ljubavi prema Bosni i njenim stanovnicima, svejedno kojega oni svjetonazora bili, a posebno prema svome hrvatskome narodu, fra Luka je ovom knjigom ponudio žive primjere nasljedovanja i štovanja sv. Franje i pokazao na koji način je bilo moguće, odnosno na koji je način moguće i danas svoju duboku vjeru u Boga pretvoriti u služenje čovjeku, u mijenjanje teških socijalnih stanja u svijetu u kojemu živimo, u očuvanje prirodnog okoliša za buduće generacije, zapravo u stvaranje jednoga boljega svijeta. Upravo to zorno pokazuje fra u ovoj knjizi i time u cijelosti potvrđuje riječi navedene iz podnaslova knjige da on u ovom djelu donosi kako svoje vlastito viđenje osoba sv. Franje i sv. Klare i njihovih djela, tako isto i oblike nasljedovanja i štovanja koje su mu tijekom povijesti iskazivali, ali i danas iskazuju, njegovi nasljedovatelji, posebno iz Reda Manje braće, i to po cijelome svijetu, a posebno u Bosni. Knjigu se u tom smislu može promatrati i kao kratku povijest Bosne Srebrene što je u svome nasljedovanju i štovanju sv. Franje stvorio bosanski franjevac. U tom smislu knjiga će poslužiti kao dobro i za svakoga dobronamjernoga čitatelja korisno štivo.

Ivan Markešić

James Garvey
THE ETHICS OF CLIMATE CHANGE. *Right and Wrong in a Warming World*
Continuum international publishing group, London, 2008., 179 str.

James Garvey, član Kraljevskog instituta za filozofiju, u svojoj knjizi argumentira kako krajnji razlog za akciju zaustavljanja (ublažavanja) klimatskih promjena ne može biti samo ekonomski, politički, znanstveni ili društveni, premda svakako i ti aspekti moraju biti uključeni u donošenje odluke. Međutim, glavni razlog za akciju je moralni. U knjizi autor manje pažnje posvećuje znanstvenoj diskusiji o klimatskim promjenama a puno više se bavi primijenjenom etikom (u okviru filozofije morala) u argumentiranju mnogih situacija vezanih za rješavanje klimatskih promjena.

Knjiga je podijeljena u šest poglavlja u kojima se najviše pažnje posvećuje moralnim opravdanjima, odgovornosti i pravednosti. U prvom poglavlju pod naslovom *A Warmer World*, autor nas ukratko upoznaje sa znanstvenom stranom problema klimatskih promjena, navodeći neke temeljne znanstvene činjenice koje dokazuju postojanje problema. Govoreći o izgledima za budućnost, autor, koristeći podatke vrlo uglednog Međuvladinog tijela za klimatske promjene (IPCC), upozorava na porast razine mora, otapanje kriosfere, intenziviranje meteorološkog fenomena *El Niña* i sl. Kao bitan dio znanstvene priče, autor u prvom poglavlju ističe i znanstveni konsenzus postignut po pitanju globalnog zagrijavanja i klimatskih promjena koje su uzrokovali ljudi. Ovime se referira na službeni znanstveni konsenzus donesen